

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.: Монографія. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000; Тернопіль: ДЖура, 2000. – 340 с.
2. Коваль Ф. Весілля у системі навіжених // *Шлях* перемоги. – 1980. – Ч. 17.
3. Коваль Ф. До 80-річчя з дня народження Оксани Петрусенко // *Шлях* перемоги. – 1980. – Ч. 13.
4. Коваль Ф. Дослідник української старовини: До 100-річчя смерті Осипа Бодяньського // *Шлях* перемоги. – 1978. – Ч. 13.
5. Коваль Ф. Звєличник народної пісні: До 175-річчя з дня народження М. Максимовича [15.09.1804 – 22.11.1873] // *Шлях* перемоги. – 1979. – Ч. 47.
6. Коваль Ф. На нові шляхи. I–II // *Український* самостійник. – 1967. – Ч. 1, 2.
7. Коваль Ф. Німецька преса про Колесника // *Шлях* перемоги. – 1977. – Ч. 4.
8. Коваль Ф. Нова цеглина до спільної будівлі // *Український* самостійник. – 1969. – Ч. 3.
9. Коваль Ф. Орфей ріки Неви // *Шлях* перемоги. – 1980. – Ч. 26.
10. Коваль Ф. Українська меншина в Чехословаччині // *Український* самостійник. – 1967. – Ч. 3.
11. Коваль Ф. Українська пісня на Волині // *Шлях* перемоги. – 1980. – Ч. 24.
12. Коваль Ф. Чужі й свої джерела // *Шлях* перемоги. – 1980. – Ч. 39.

Отримано 15 жовтня 2010 р.

м. Ужгород

Мирослав Даніш

УДК 82

ВІЗАНТОЛОГІЯ ТА ВІЗАНТОЛОГІЧНІ СТУДІЇ ІВАНА ФРАНКА

У статті йдеться про різнобічну діяльність І. Франка переважно як ученого в царині літературознавства, етнографії, мовознавства, економіки та публіцистики, але основний акцент словацький історик М. Даніш ставить на науковій творчості всевітньо знаного українського інтелектуала як візантолога. Автор називає Франка українським першопрохідцем у царині візантології, наголошує на тому, що Франко вважав візантологію складовою частиною вивчення історії слов'ян, зокрема історії України, завважає інтерес ученого до праць знаних європейських візантологів К. Крумбахера та А. Алмазова. Високо оцінено п'ятитомну візантологічну працю І. Франка "Апокрифи і легенди з українських рукописів".

Ключові слова: візантологія, історія слов'ян, історія України, фольклористика, соціологія, історія літератури, мовознавство, філософія, політологія, економічні науки.

Miroslav Daniš. Ivan Franko's Byzantium and Byzantine studies

The article deals with the multifaceted activities of Ivan Franko in the field of literary studies, ethnography, linguistics, economics, and political journalism. Here, the Slovakian historian Miroslav Daniš sets a stress on the Ukrainian intellectual's Byzantine studies. The author calls him a Ukrainian pioneer in this branch of literary science, pointing out that Franko assumed Byzantology to be one of the components of Slavic history writing, especially that of Ukraine, and traces the scholar's acquaintance with the works of leading European researchers of that time, K. Krumbacher and A. Almazov. M. Daniš also highly appreciates Franko's three-volume work "Apocryphal writings and legends in Ukrainian manuscripts".

Key words: Byzantium study, Slav history, Ukrainian history, folklore study, sociology, literature history, language studies, philosophy, politology, economical studies.

Іван Франко (1856–1916) – видатний український письменник, учений, перекладач і громадський діяч, поліглот і гуманіст, який належав до особливо плідних слов'янських інтелектуалів. Його художні, історичні, філософські, літературно-наукові, етнографічні, мовознавчі, економічні та критично-публіцистичні статті могли би скласти стотомне зібрання творів, із яких досі побачило світ лише п'ятдесятитомне репрезентативне зібрання великого доробку письменника [див.: 8]. Це виняткова спадщина не лише за своїм обсягом, а й за змістом. Непересічність і високий фаховий рівень наукових студій І. Франка особливо підтверджують його статті, які завдяки своїй методологічності й філософській всеосяжності стають у пригоді фахівцям і

нашого сьогодення та вельми часто стають підказкою, як працювати з фактами, як ці факти інтерпретувати та оцінювати.

Франко як усебічний учений і гуманіст працював і в таких галузях, як історія, фольклористика, соціологія, історія літератури, мовознавство, філософія, політологія, економічні науки, до того ж у деяких із них він став (і не лише в Україні) піонером чи першопрохідцем щодо нових методів дослідження, способу мислення, нового погляду на знання та їх оригінальну інтерпретацію. Він опублікував понад сотню історичних праць (монографій, студій, статей, рецензій). Деякі з них і досі залишаються в рукописах. Докладне вивчення цього великого історичного доробку ставить І. Франка поруч із видатними українськими істориками тієї доби. Методи дослідження, способи інтерпретації, геуристика, притаманні його науковій діяльності, переконливо доводять Франковий високий професіоналізм, потужний інтелект та новаторство методології. Лише задля ілюстрації зазначимо, що вже наприкінці XIX століття Франко зумів сформулювати численні методичні й методологічні підходи до історичного дослідження, які ми згадуємо, коли сьогодні говоримо про визначні історичні школи, зокрема французьку школу Annale's (Аннали) чи школи пізнішої доби розвитку європейської історіографії. Він був відкритий кожному погляду, а його наукові дослідження завжди аргументовано обґрунтовані докладною геуристикою. Таку сувору позицію Франко втілював не лише в науці, а й у житті, у політичному світогляді, у поглядах на розвиток українського народу, на поступ держави й держав, складовою частиною яких був український народ, і на його шлях до державної своєрідності [див.: 1].

І. Франку належать і спеціальні історичні дослідження. Можемо ствердити, що вже наприкінці XIX ст. він став одним із першопрохідців у галузі візантології в Україні. Учений особисто був знайомий із більшістю видатних європейських візантологів тієї доби й підтримував з ними тісні наукові контакти, рецензував численні візантологічні праці, вважаючи візантологічні студії вельми важливою складовою частиною історичних досліджень, зокрема вивчення історії слов'ян з особливою увагою до України. Він усвідомлював, що візантійська культура, література, історія, право невіддільні від найдавнішої української історії, передусім доби Київської Русі і всього середньовіччя, яке зазнало інтелектуально-культурного й літературного впливу грецької та візантійської освіти, що сюди інтенсивно проникала ще від часів Володимира I Святославовича [див.: 6]. У вступі до рецензії "Візантійська література" І. Франко подав характеристику візантології та окреслив її значення для наукових досліджень, які багатьом видаються чимось мертвим, сухим та скам'янілим. "Окрім негативів візантизму на нас однак впливала і розвинута культура, література, високі ідеали. У цьому принаймні не сумнівається ніхто зі славістів. Відтам, і то майже рівночасно з заведенням християнства пішли до нас і зерна гностичних єресей; мессаліан, павлікіан, гесіхастів і т. і. і витворили на слов'янським, болгарським ґрунті секту богомилів, у Сербії патаренів чи катарів, котрим на Русі відповідали, мабуть, стригольники. Відтам, з тої самої закостенілої Візантії пішли до нас численні фантастичні та моралізуючі твори, апокрифи, пісні, пророцтва, заклинання і т. ін., що здобули собі широку популярність серед наших предків і перейшли в склад так званого питомого світогляду широких мас народних. Як бачимо, вплив Візантії на нас був далеко більший, ніж се ще донедавна допускали. Ми зрослись з нею так тісно, черпали з її духовного скарбу так довго в злім і добрім, що студіювання тої візантійщини являється неминучим і дуже важним складником студіювання нашого власного народу, його історії і його розвитку¹. Спадщина Візантії така багата і розкинена

¹ Франко тут визначає та характеризує сутність т. зв. візантизму, досі властивого багатьом європейським народам, особливо слов'янським.

по так широкім обширі і по таких далеких закутках, що для її повного пізнання і докладної, наукової оцінки треба багато часу і праці. А поки ся праця не буде зроблена, поти й ми не можемо з чистим сумлінням відповісти на таке важне питання; що, властиво, ми завдячуємо Візантії в злім, а що в добрім? Оттим-то я рад би звернути увагу наших земляків, особливо ж тих, що, вийшовши з гімназії, не забули ще по-грецьки читати (як зачуваємо, таких забудьків у нас більшість), і тих, що займаються слов'янською старовиною..." [див.: 7]. Ця вельми слухна характеристика залишається актуальною як методологічний дороговказ для багатьох національних історіографій і нині.

І. Франко був дуже добре підготовлений для візантологічних досліджень. Він відмінно володів латиною, старогрецькою та єврейською мовами, тому вже в часи студій на філософському факультеті Львівського університету закінчив курс класичної філології під керівництвом професорів Жігмунда Венцлевського [8, т. 49, 245] і Людвіка Цвіклінського. Знайомство Франка з європейською візантологією відбулося під час віденських студій на початку 1890-х років, де він зустрівся із засновником німецької візантології Карлом Крумбахером¹. Збереглося їхнє листування, що було опубліковане в Мюнхені [див.: 15]. Франко рецензував більшість Крумбахерових праць². У рецензії "Візантійська література" Франко оцінив виняткове суспільне значення доробку німецького вченого, якого вважав першим європейським візантологом, котрий систематично й відповідно до програми повністю присвятив себе зазначеній проблематиці³ [див.: 7]. І. Франко створив цілу низку рецензій на візантологічні праці, у яких виявив себе як відмінний знавець проблематики, часто подавав істотну й конструктивну критику, що інспірувала наукову полеміку. Так, у рецензії на працю А. Алмазова про апокрифічну візантійську літературу, зокрема, висловлював авторові зауваження з приводу того, що він не базувався на результатах більшості досліджень видатних авторів стосовно згаданої проблематики⁴ [див.: 3].

Вагоме місце у працях Франка посідає творчість солунських братів Костянтина й Мефодія. Франкові переклади їхніх текстів неймовірно точні [див.: 12]. Їм присвячено окремий розділ під назвою "Моравсько-панонська писемність" в Історії української літератури [див.: 9]. Учений уважав епоху великоморавської літературно-мовної і освітньої діяльності Костянтина і Мефодія складовою частиною генези української й російської писемності. Він спирався тут на такі праці, як "Libellus de conversione Vagoariorum et Carantanorum", Фредегарову хроніку, а також твори Константина Порфірородного, Павла Діякона, Прокопія Кесарійського, Паннонські легенди про життя Костянтина і Мефодія. Проблематику життя славнозвісних братів та достовірності цілої низки питань, що торкаються Костянтинової місії до хазарів і участі або неучасті в ній Мефодія, впровадження слов'янської літургійної мови в Римі, знаходимо й у подальших Франкових працях. У них він виявив себе як великий знавець європейської історіографії та джерельної бази, котрий на основі суто наукового дослідження і критичного аналізу дійшов гідних уваги висновків, що викликають інтерес історичної науки і в наш час [див.: 11].

¹ Карл Крумбахер (1856–1909) – засновник журналів *Byzantische Zeitschrift* і періодичного видання *Byzantische Archiv*.

² Працю Крумбахера "Історія візантійської літератури" (Мюнхен, 1891) і повне видання його візантологічних праць "*Byzantische Zeitschrift*" (Ляйпціг, 1892-1894, т. 1-3) в українському часописі "Житє і слово" (1894, кн. 2).

³ Попри те, що окремі моменти візантійської історії та деякі візантійські письменники дістали висвітлення у європейській науці, а також те, що вже від часів Відродження вийшло багато грецько-візантійських праць в Італії, Німеччині чи Франції, систематично вивченням візантології досі ніхто не займався.

⁴ Алмазов Олександр Іванович (1859-?) був професором церковного права в Новоросійському університеті.

Франко був багатолітнім співробітником і колегою українського історика Михайла Грушевського. Їхня контрверсійна співпраця неоднораз відбивалася у різниці наукових підходів до опрацювання історичної проблематики. Обидва вчені вивчали питання етногенезу слов'ян і початків української історії, однак спосіб аргументації та використання джерел були в них різними. Так, Франко застосовував свою ерудицію і знання широкої джерельної бази, особливо античних і візантійських авторів, при оцінці й підбитті підсумків він авторитетно спирався на факти та їх компаративістику, чи пак порівняння. Аргументація М. Грушевського часто вирізнялася тенденційністю. Він вибирав та інтерпретував факти так, щоб вони відповідали заданій конструкції. Свідченням різниці в підходах слугує Франкова рецензія на "Історію України-Руси" Грушевського, в якій автор показав себе блискучим візантологом [10; див. також: 2].

До найвизначніших візантологічних праць Франка належить його наукова студія, присвячена царгородському патріархові Фотію (858–867; 877–886). Свою увагу автор, крім більшості критичних праць Фотія, зосередив на його найвидатнішому творі "Кніжніца" [див.: 17] в галузі літературної історії та критики. Вона подає характеристику 279 теологічних, історичних та інших творів від античного світу аж до праць сучасників. За переконанням Франка, цей твір Фотія можна вважати компендіумом відомостей візантійців про грецьку писемність у той час, коли Візантія мала відіграти вагомий роль у процесі цивілізування слов'янського світу [див.: 13]. З контексту цієї праці чітко випливає, що Фотій мав у своєму розпорядженні багатотомну бібліотеку, в якій була й читальна зала. Там відбувалися зустрічі для проведення дискусій про прочитане¹.

1910 року Франко завершив видання свого монументального п'ятитомного кодексу староукраїнських апокрифів ("Апокрифи і легенди з українських рукописів", Львів, 1896–1910), який фахова громадськість і досі вважає найвизначнішим христологічним та візантологічним твором [див.: 4]. Значення цієї праці полягає саме у змісті матеріалів, з якими працює автор, інтерпретуючи їх як справжню основу суспільного інтелекту, який випливає із забороненої чи проскрибованої літератури. Це виказує неофіційне обличчя більшості галузей суспільного життя, а не лише релігійно-філософської чи теологічної сфер. Опрацювання такої проблематики вимагало не тільки винятково мовної, а й освітньої підготовки з єдиним, достатньо критичним методологічним підходом, що об'єктивно висвітлювали результати досліджень. Зі староукраїнських текстів Франко видав і наукове дослідження "До історії староукраїнського духовного роману: "Варлаам і Йоасаф", яке вийшло друком 1895 року в Записках Наукового товариства імені Шевченка (Записки НТШ) і 1897 року у Львові як окрема публікація [див.: 5]². Більшість студій з історії апокрифічної літератури вийшли в журналах "Київська старовина" (Київ, 1891; 1894; 1906); "Archiv für Österreichische Volkskunde" (1904) "Archiv für Slavische Philologie" (1913–1914); "Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft" (1906) та ін. [див.: 16]. Ці твори засвідчують виняткову ерудицію автора, вони стали основою та висхідним пунктом для його праць з історії української літератури.

І. Франко, як один із небагатьох в українському науковому світі, вже наприкінці

¹ Примітки до Франкової студії див. також [14].

² Рецензія на наведену працю вийшла і в журналі *Byzantische Zeitschrift*, Ляйпціг, 1900, т. 10, № 1-2, с. 279–280. Стосовно неї автор консультувався з К. Крумбахером, який рекомендував Франкові для студій праці на аналогічну тему, наприклад, німецького історика Е. Куна (*Ernest Khun Barlaam und Joasaph. Eine Bibliografisch-Literaturgeschichtliche Studie. München, 1893*). У Франка вона була у його власній бібліотеці за № 3583. На його думку, у ній були дискусійні місця, з якими він мав намір полемізувати [див.: 8, т. 49, с. 402, 419, 431].

XIX сторіччя збагнув, що серйозні дослідження історії не лише в українських, а й в європейських рамках неможливо здійснювати без візантології. Уже тоді він належав до визнаних фахівців європейського масштабу, чому відповідало його наукове спілкування з найвизначнішими візантологічними центрами та особистостями тієї доби. Хоча ці праці виникли більш ніж сто років тому, вони залишаються фаховими, аргументовано цікавими й науково плідними.

Найвизначніші візантологічні праці Івана Франка

Апокрифи і легенди з українських рукописів. Т. I: Апокрифи старозавітні // Записки НТШ. – Львів, 1896. – 394 с.; Т. II: Апокрифи новозавітні (євангелія) // Там само. – Львів, 1899. – 443 с.; Т. III: Апокрифи новозавітні (Діяння) // Там само. – Львів, 1902. – 352 с.; Т. IV: Апокрифи есхатологічні // Там само. – Львів, 1906. – 524 с.; Т. V: Легенди про святих // Там само. – Львів, 1910. – 297 с. Передмови до наведених п'яти томів творів вийшли також у: Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 38. – С. 7-294.

Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія (Львів, 1897, 202 с.) // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 30. – С. 314-538. Праця має німецький переклад і німецьку версію як магістерська робота "Über Barlaam und Josaphat und die Einhornparabel".

Відгуки грецької і латинської літератур в українському письменстві // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 30. – С. 240-253. Праця вийшла 1925 року польською мовою в журналі "Стара Україна" (Львів, 1925, № 1-2, с. 10-15).

Духовна й церковна поезія на сході й на заході // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 39. – С. 126-143.

Причинки до історії церковнослов'янської літератури // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 39. – С. 534-613.

Причинки до історії України-Русі. Часть перша // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1986. – Т. 47. – С. 417-548

Причинки до критики джерел Кирило-Мефодіївських легенд // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 38. – С. 329-355.

Причинки до вивчення церковнослов'янських новозавітних апокрифів // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1982. – Т. 36. – С. 100-140.

П'ятницьке чудо в Корсуні // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 39. – С. 175-192.

Святий Клемент у Корсуні. Причинок до історії старохристиянської легенди // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 34. – С. 7-348.

Фотіїв "Міріобіблон" // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 40. – С. 441-459.

Франкові рецензії

Алмазов А. И. Апокрифические молитвы, заклинания и заговоры. К истории византийской отреченной письменности. In: Летопись Историко-филологического общества при имп. Новороссийском университете, т. IX, с. 221-340 // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 34. – С. 350-351.

Візантійська література. Krumbacher K. Geschichte der Bizantinischen Literatur. München, 1891. Він же: Bizantinische Zeitschrift. Leipzig, 1892-1894. Bd I (С. 1-648) – II (1-648); Bd III, erstes Heft. // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 29. – С. 184-194.

Апокриф о Адамі. Jagić V. Slavische Beiträge; zu den biblischen Apocryphen. In: Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch historische Classe. Bd. 42, Wien, 1893 // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 29. – С. 439-442.

Старохристиянська література. Geschichte der altchristlichen Literatur bis Eusebius. Von Adolf Harnack. Erster Theil: Die Überlieferung und der Bestand. Bearbeitet über Mitwirkung von Lic. Erwin Preuschen, Leipzig, 1893 // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 29. – С. 443-446.

Byzantische Legenden. Deutsch von Hans Lietzmann. Ena, 1911, Verlegt bei Eugen Diederichs, S. 4 + 100 + 4 // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 39. – С. 68-70.

Мочульський В. Апокрифическое сказание о создании мира. In: Летопись Историко-филологического общества при имп. Новороссийском университете, VI, s. 345-364 // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 31. – С. 21-24.

Brückner A. Mystifikationen. I. Die Wahrheit über die "Slavenapostel" und ihr Wirken. Beilage zu "Allgemeinen Zeitung", 1903, s. 145-149, 164-169; Cyryl i Metody. In: Przegląd Polski, 1903, IX, s. 427-474; Legendy o Cyrylu i Metodym wobec prawdy dziejowej. Skic dziejów chrześcijaństwa u Słowian. In: Rocznik Towarzystwa nauk Poznańskiego, 1904, s. 1-49 // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1982. – Т. 35. – С. 377-388.

Potkański K. Konstantyn i Metodyusz. Kraków 1905, 146 s. // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1982. – Т. 35. – С. 389-395.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даніш М., Неврлий М. Іван Франко: Життя і творчість. – Пряшів, 2009.

2. Коваленко А. Историчні погляди І. Я. Франка // І. Я. Франко як історик. – К., 1956. – С. 30-32.

3. Франко І. Алмазов А. И. Апокрифические молитвы, заклинания и заговоры. К истории византийской отреченной письменности / Летопись Историко-филологического общества при имп. Новороссийском университете, т. IX, с. 221-340 // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 34. – С. 350-351.

4. Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. Т. I: Апокрифи старозавітні // Записки НТШ. – Львів, 1896. – 394 с.; Т. II: Апокрифи новозавітні (євангелія) // Там само. – Львів, 1899. – 443 с.; Т. III: Апокрифи новозавітні (Діяння) // Там само. – Львів, 1902. – 352 с.; Т. IV: Апокрифи есхатологічні // Там само. – Львів, 1906. – 524 с.; Т. V: Легенди про святих // Там само. – Львів, 1910. – 297 с.

5. Франко І. Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія. – Львів, 1897.

6. Франко І. Відгуки грецької і латинської літератур в українському письменстві // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 30. – С. 241.

7. Франко І. Візантійська література. Крумбахер К. Історія візантійської літератури. Мюнхен, 1891. Він же: Візантійські зошити. Ляйпціг, 1892-1894. Т. I (С. 1-648); Т. II (С. 1-648); Т. III, перший зошит // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 29. – С. 185.

8. Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1976-1986.

9. Франко І. Історія української літератури. Часть перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 40. – С. 7-373.

10. Франко І. Причинки до історії України-Русі. Часть перша // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1986. – Т. 47. – С. 417-548.

11. Франко І. Причинки до історії церковнослов'янської літератури // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 38. – С. 329-355.

12. Франко І. Причинки до критики джерел Кирило-Методіївських легенд // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 38. – С. 329-355.

13. Франко І. Фотіїв Міриобіблон // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1983. – Т. 40. – С. 442.

14. Ясіновський А. Іван Франко як візантиніст // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали Міжнародної наукової конференції. – Львів, 1998. – С. 828-833.

15. Arbeits- und Förderungsgemeinschaft der Ukrainischen Wissenschaften e V. Mitteilungen. – München, 1966. – N 3.

16. Franko I. Kleine Beiträge zur Geschichte der kirchenslavischen Literatur // Archiv für Slavische Philologie. – 1913. – Bd. XXXV. – S. 151-159.

17. Photii Myriobiblon sive bibliotheca librorum, quos legit et censuit Photius patriarcha Constatopolitanus / Graecae edidit David Hoeschelius, latine vero reddidit Andreas Sihotus Antverpianus // Rotomagi MDCLIII, fol 15 + 1623 p.

Переклад зі словацької Івана Пасемка
м. Братислава, Словаччина

Отримано 11 листопада 2010 р.

